

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

23(32)
2023

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

VILNIUS 2023

REDAKTORIŲ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

Vida Savoniakaitė (vyriausioji redaktorė / Editor-in-Chief)

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Auksuolė Čepaitienė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Vytis Čiubrinskas

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Jonathan Friedman

Kalifornijos universitetas / University of California, San Diego, USA

Anna Gomóła

Silezijos universitetas Katowicuose / University of Silesia in Katowice, Poland

Chris Hann

Maxo Plancko socialinės antropologijos institutas / Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle / Saale, Germany

Neringa Klumbytė

Majamio universitetas / Miami University, Ohio, USA

Ulrich Kockel

Aukštumų ir salų universitetas / University of the Highlands and Islands, Kirkwall, UK

Adam Jonathan Kuper

Londono ekonomikos mokykla / London School of Economics, UK

Orvar Löfgren

Lundo universitetas / Lund University, Sweden

Jonas Mardosa

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Frederico Delgado Rosa

NOVA universitetas Lisabonoje / NOVA University Lisbon, Portugal

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

REDAKTORIŲ KOLEGIJOS SEKRETORĖ / EDITORIAL ASSISTANT

Danguolė Svidinskaitė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Leidyklos adresas / Address of the Publisher:

Lietuvos istorijos institutas

Tilto g. 17, LT-01101 Vilnius

<www.istorija.lt>

Redaktorių kolegijos kontaktai / Editorial inquiries:

El. paštas / E-mail: etnolog@istorija.lt

Žurnalas registruotas / The Journal is indexed in:

European Reference Index for the Humanities (ERIH)

EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Academic Search Ultimate,

Energy and Power Source, SocINDEX with Full Text, Sociology Source Ultimate

Modern Language Association (MLA) International Bibliography

Leidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą (Sutartis Nr. S- LIP-22-43)

TURINYS / CONTENTS

Pratarmė (<i>Vida Savoniakaitė</i>)	5
Editorial (<i>Vida Savoniakaitė</i>)	9

Teminis skyrius: Vilniui – 700 metų / Special Section: Vilnius – 700 Years

Carlo Cubero

Cinematic Affects in War: The Visual Anthropology of Mantas Kvedaravičius	13
Kinematografiniai afektai kare: Manto Kvedaravičiaus vizualinė antropologija. Santrauka	24

Anna Gomóla

How to Explore Vilnius? To Know and to See: Proposals by Kirkor (1856) and Bułhak (1936)	26
Kaip pažinti Vilnių? Žinoti ir pamatyti: Kirkoro (1856) ir Bułhako (1936) vadovai. Santrauka	45

Neringa Klumbytė

Rožytė – Vilniaus legenda: laisvė, mados estetika ir mistika Vidutės Gumbytės Vilniaus istorijoje	47
Rožytė as a Vilnius Legend: Freedom, Fashion Aesthetics, and Secrecy in Vidutė Gumbytė's Vilnius Story. Summary	78

Žilvytis Šaknys

Vilniaus krašto lietuvių jaunimo laisvalaikio atvejis (1920–1939): spaudos publikacijų ir etnografinių lauko tyrimų dermė	80
Lithuanian Youth Leisure Time Case Studies from the Vilnius Region (1920–1939): The Harmony of Press Publications and Ethnographic Field Research. Summary	105

Rasa Paukštytė-Šaknienė

Vilniečių Kūčių valgiai: ar išliko tradicija XXI a. mieste?	108
Vilnius-dwellers' <i>Kūčių</i> Dishes: Does this Tradition Still Exist in the 21st-Century City? Summary	134

Straipsniai / Articles

Rolandas Kregždys

<i>Sovijaus mito</i> faktografijos genezė – etnologinis diskursas	138
Factographic Motifs of the Myth of Sovius: An Ethnological Approach. Summary	168

<i>Daiva Vaitkevičienė</i>	
Rožės liga ir jos užkalbėjimas Musteikoje: žvilgsnis iš etnomedicininės, mitologinės ir socialinės perspektyvos	171
The Disease of Erysipelas and its Treatment by Charming in the Village of Musteika: A Glance from Ethnomedical, Mythological and Social Perspectives. Summary	191

<i>Akvilė Sadauskienė</i>	
Apmąstant pasaką: nuo asmenybės iki šiuolaikinės visuomenės etnografiniame tyrime	194
Rethinking Folktales: From the Personality to Modern Society in Ethnographic Research. Summary	215

<i>Ernesta Dambrauskaitė</i>	
„Diena be nuotykių“: kasdienybės laiko tvarkymas vidutiniame Lietuvos miestelyje	218
‘An Uneventful Day’: Everyday Time Planning in a Medium-Sized Lithuanian Town. Summary	240

Knygų recenzijos / Book Reviews

Neringa Klumbytė. Authoritarian Laughter: Political Humor and Soviet Dystopia in Lithuania (<i>Gediminas Lankauskas</i>)	243
Ieva Jusionytė. Slenkstis: pavojai ir pagalba JAV–Meksikos pasienyje (<i>Darius Daukšas</i>)	247
Rima Praspaliauskiene. Enveloped Lives: Caring and Relating in Lithuanian Health Care (<i>Jolanta Kuznecovienė, Eimantas Peičius</i>)	249
Lietuvių-karaimų kalbų žodynas. A. Špakovska (sud.) (<i>Šarūnas Rinkevičius</i>)	253
Galina Miškinienė. The Kitab of Ivan Lutskevich: A Monument of Lithuanian Tatar Culture (<i>Egdūnas Račius</i>)	256
Klaipėdos krašto konditerijos atradimai. Kepiniai (<i>Jurgita Senulienė</i>)	259

In Memoriam

Jonathan Hill (1954–2023) (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	263
Elijus Juvencijus Morkūnas (1945–2023) (<i>Inga Levickaitė-Vaškevičienė</i>)	265

„Diena be nuotykių“: kasdienybės laiko tvarkymas vidutiniame Lietuvos miestelyje

Ernesta Dambrauskaitė

Lietuvos istorijos institutas

Straipsnyje aptariami vidutinio dydžio Lietuvos miesteliuose gyvenančių žmonių kasdienio laiko tvarkymo ypatumai. Nagrinėjamos vyraujančios kasdienybės sampratos, dėmesį sutelkiant į pateikėjų *emic* perspektyvoje išryškėjančias svarbiausias kasdienybės ir laiko prasmes. Atskleidžiami pateikėjų kasdienybės ritmo, socialinio laiko derinimo ir dienotvarkių planavimo aspektai. Parodoma, kaip vidutinio Lietuvos miestelio gyventojas tvarko savo laiką kasdienybėje, atskleidžiama laiko užpildymo svarba. Straipsnyje analizuojami lauko tyrimo, vykdyto Josvainių ir Ramygalos miesteliuose 2020 m. sausio–2020 m. spalio mėn., duomenys.

Raktiniai žodžiai: *kasdienybė, vieta ir erdvė, laiko planavimas, ritmas, mažas miestelis.*

The article discusses the peculiarities of daily time management of people living in medium-sized Lithuanian towns. The prevailing concepts of everyday life are examined, focusing on the meanings of everyday life and time that emerge from the emic perspective of the respondents. Aspects of respondents' daily routine rhythm, coordination of social time and planning of agendas are revealed. It shows how a resident of an average Lithuanian town organises their time in everyday life. The article analyses the data of the field survey conducted in the towns of Josvainiai and Ramygala from January 2020 to October 2020.

Key words: *everyday life, place and space, time planning, rhythm, small town.*

Įvadas

Kasdienybė sunkiai apibrėžiama keliais žodžiais, tačiau ji visiems pažįstama – žmonės kiekvieną rytą keliasi, prausiasi, pusryčiauja ir keliauja į darbus, mokyklas, grįžę namo gamina vakarienę, bendrauja, dalinasi dienos išpūdžiais, tvarkosi, planuoja kitos dienos darbus. Kasdienybė yra žinojimas, paremtas nusistovėjusiais įpročiais ir veiksmų kartotėmis (plg. Berger, Luckmann 1999: 38). Socialiniuose tyrimuose kasdienybė itin reikšminga – mokslininkai siekia dokumentuoti kasdienę žmonių veiklą įvairiuose kultūriniuose kontekstuose.

Ypatingu etnografiniu žvilgsniu jie žiūri į įprastas veiklas, kurios laikomos savaime suprantamomis tose veiklose dalyvaujantiems žmonėms. Įprastai šios veiklos nesureikšminamos, joms neskiriama daug dėmesio, tad kasdienybės tyrimas yra siekis pamatyti nematoma (Highmore 2002b: 2). Net pateikėjai dažnai suglumsta išgirdę klausimus apie kasdienybę, nes joje būna, veikia ir to nesureikškina. Kai esi kažkame, tai to nematai, o patiri. Ir man įdomi ta dalis, kurią žmonės nureikškina, laiko nesvarbia, neįdomia. Billy Ehnas ir Orvaras Löfgrenas knygoje *Paslaptingas nieko neveikimo pasaulis* rašo, kad žmonių rutinos piešia nematomus žemėlapius ir kuria planus, kurie virsta kasdieniais darbais (Ehn, Löfgren 2010). Ehno ir Löfgreno tyrimas parodo, jog automatiškai, negalvojant, tarsi autopilotu atliekami veiksmai dažnai lieka žmonių sąmoningumo periferijoje. Tad pamatyti šiuos veiksmus ir jų prasmes, kurios gali būti laikomos nematomomis kasdienybės išraiškomis, yra viena socialinio kultūrinio tyrimo užduočių.

Eidami per dieną ir atlikdami įvairias veiklas žmonės sureikškina laiką, nes jis tampa vienu iš kasdienybės organizuojančių veiksmų. Laikas veikia kaip priemonė, padedanti susirikiuoti veiklas, darbus ir vietas, suderinti juos su kitais. Vis dėlto akivaizdu, kad nėra vieno laiko, nes žmonės jį patiria skirtingai (plg. Highmore 2011: 88). Praktikuojami laiko organizavimo modeliai priklauso nuo žmonių rutinos ir įpročių (plg. Shove 2009: 26). Turbūt didžiausias laiko padalijimas atsiranda tarp viešojo (apibrėžta darbo diena, šventės) ir intymaus laiko (alkis, kiti kūno pojūčiai) formų (plg. Highmore 2010: 88). Toks laiko padalijimas savaime kelia klausimą, kaip žmonės planuoja ir tvarko savo laiką kasdienybėje, kaip kasdienybė iš pažiūros tampa vientisa.

Šiame straipsnyje keliamas *tikslas* – ištirti miestelių gyventojų kasdienybės laiko planavimo ir sutvarkymo praktikas, patirtis ir įpročius bei su tuo susijusius aspektus.

Atsižvelgiant į iškeltą problemą, straipsnyje siekiama įgyvendinti šias užduotis: 1. Išsiaiškinti, kaip kasdienybę supranta ir kokius jos aspektus sureikškina Josvainių ir Ramygalos gyventojai. 2. Apibūdinti miestelių gyventojų kasdienybės ritmą. 3. Aptarti pateikėjų socialinį laiką ir dienotvarkių derinimo ypatybes. 4. Išanalizuoti laiko planavimo užrašuose aspektus.

Straipsnyje analizuojami lauko tyrimo, vykdyto Josvainių ir Ramygalos miesteliuose 2020 m. sausio–2020 m. spalio mėn., duomenys.

Teorinės priegigos

Kasdienybė yra reikšmingas socialinių ir kultūrinių tyrimų matas ir neišvengiamas etnologų ir antropologų tyrinėjimų laukas. Kasdienybę tyrinėja įvairių sričių mokslininkai, o jų įžvalgos susisieja tarpusavyje arba papildo viena kitą. Kasdienybei daug dėmesio skyrė filosofai, pavyzdžiui, György Lukácsas,

Martinus Heideggeris, Ágnes Heller, Alfredas Schütz. Lietuvoje kasdienybę įvairiais aspektais tyrinėjo filosofas Nerijus Milerius (Milerius 2018). Ši tema itin svarbi sociologams – Henri Lefebvre'ui, kuris geriausiai žinomas kaip kasdienio gyvenimo kritikas, Micheliui de Certeau, Ervinui Goffmanui, Peteriui L. Bergeriui, Thomasui Luckmannui (Lefebvre 2014; de Certeau 1984; Goffman 2000; Berger, Luckmann 1999) ir kitiems. Daug dėmesio kasdienybei yra skyręs kultūros studijų atstovas Benas Highmore'as (Highmore 2002a; 2002b; Highmore 2010) ir kt. Kasdienybės tyrimų kontekste itin reikšminga ir prancūzų istorikų Analų mokykla, politinių lyderių studijas pakeitusi eilinių žmonių gyvenimų studijomis ir sutelkusi dėmesį į gyvenamosios kaitą bei jos dėsningumus.

Lietuvos etnologai ir antropologai taip pat tyrinėja įvairius kasdienybės aspektus. Angelės Vyšniauskaitės sudarytame leidinyje *Lietuvių etnografijos bruožai* tyrinėta valstietiškoji gyvensena ir butis (Vyšniauskaitė 1964). Reginos Merkienės darbe *Grigiškių bandomojo popieriaus kombinato darbininkų butis ir kultūra* tyrinėta darbininkiškoji gyvensena (Merkienė 1965). Šiuose darbuose kasdienybė įvardijama kaip butis. Kasdienybė ir butis sutampa ir kartu skiriasi – tai įvardija ir šiame tyrime dalyvavę pateikėjai, kurie buitį dažniau akcentuoja kaip sudedamąją kasdienybės dalį, o ne jos sinonimą. Kasdienės gyvensenos tematiką leidiniuose *Šiuolaikinis Suvalkijos kaimas* ir *Šiuolaikinis Žemaitijos kaimas* palietė Izidorius Butkevičius, Vida Kulikauskienė, Marija Miliuvienė ir Vyšniauskaitė (Butkevičius, Kulikauskienė, Miliuvienė, Vyšniauskaitė 1981; Butkevičius, Kulikauskienė, Miliuvienė, Vyšniauskaitė 1985). Kasdienybei buvo skirtas visas „Lietuvos etnologijos“ 2005 m. 5 numeris. Leidinyje aptartos kasdienybės kaip kultūrą tvarkančios erdvės (Čepaitienė 2006: 11–26), kasdienybės darbų pasiskirstymo (Milius 2005: 27–34), laiko ir erdvės tvarkymo (Šaknys 2006: 35–50; Savoniakaitė 2006: 53–63) bei kitos temos. Tame „Lietuvos etnologijos“ numeryje Milius ir Šaknys laiką užčiuopia kaip etnografinę realiją: Milius kalba apie dienos darbų padalijimus, kurie yra įvardyti kaip paėmimai (Milius 2006: 28), o Šaknys laiką paima kaip etnografinį objektą ir tyrinėja laiko skirtyje atsirandančias kasdieniškumo ir „kitokio laiko“ sampratas. Šie požiūriai itin reikšmingi tyrime, nes laiko padalijimas ir kasdienybės sureikšminimas aiškiai matyti pateikėjų pasisakymuose. Kasdienybę kaip kintančią buvimo formą nelaimės akivaizdoje tyrinėjo mokslininkės Neringa Klumbytė ir Kristina Šliavaitė (Klumbytė, Šliavaitė 2017: 7–13). Autorės nagrinėjo, kaip įprasta kasdienybė katastrofos (karo, stichinės nelaimės ir kt.) atveju pavirsta į kitą įprastą kasdienybę, nes žmonės netikėtumų akivaizdoje siekia neutralizuoti pokyčius ir susikurti saugų ritmą. Šios įžvalgos itin aktualios tyrinėjant kintantį miestelių gyventojų kasdienybės ritmą.

Kasdienybė neturi aiškių ribų, ją sunku identifikuoti. Kasdienybė siejama su kasdieniškumu, įprastumu ir pasikartojimu (Felski 2000: 78). Kasdienis gyvenimas išreiškia specifinį laiko pojūtį ir yra lokalizuotas, nes žmogus visada yra kur

nors, konkrečioje vietoje. Kai kurie dalykai kasdienybėje tiesiog įvyksta, tačiau daugelis praktikų dažnai reikalingos apgalvoto planavimo ir sinchronizavimosi su kitais. Iš to kyla vis didesnis dėmesys dienoraščiams, kurie dažnai įvardijami „asmeniniais organizatoriais“ (angl. *personal organizers*) (Shove 2009: 28). Šie asmeniniai organizatoriai padeda sukurti individualią dienotvarkę, kuri vis tiek derinama su kitais, nes valdant laiką svarbus konkretumas (Shove 2009: 28). Kita vertus, daugelis žmonių savo veiklas ir laiką planuoja galvoje, nes turi gerai pažįstamą rutiną.

Ehnas ir Löfgrenas tyrinėja žmonių rutinos ir laukimo fenomenus bei aiškina, ką žmonės iš tiesų daro, kai atrodo, kad nieko nedaro (Ehn, Löfgren 2010: 8). Žmogaus rutinai ir jo laiko tvarkymui daug įtakos turi šiuolaikinis institucionalizuotas laikas, kai reikia derintis prie nustatytų darbo valandų. Highmore'as teigia, kad jei vakarietišką modernumą galima vertinti kaip naujų ir skirtingų laiko patirčių atsiradimą, tai dažniausiai šios patirtys susijusios su institucionalizuotu darbo pasauliu ir organizuotu mokymu (Highmore 2002a: 5). Šiuolaikinis laiko suvokimas atsirado laipsniškai jį standartizuojant. Dabartinio laiko suvokimui daug įtakos turėjo samdomo darbo plėtra istoriniais laikais, taip pat standartizuojanti, pavyzdžiui, ligoninės, bažnyčios ar mokyklos praktika, kada buvo privalu registruoti dienas, padarytus darbus, pasakytų pamokslų skaičių ir pan. (Highmore 2002a: 5). Šiuolaikinio, standartizuoto laiko idėja labai svarbi ir šiam tyrimui, nes daugelis miestelių gyventojų planuoja savo dienotvarkes atsižvelgdami į šį laiką.

Kalbant apie institucionalizuotą laiką derėtų paminėti ir ritmą. Dažnai apie ritmą kalbama kaip apie aiškiai girdimą ir pastebimą reiškinį. Pavyzdžiui, muzikos ritmas gali būti harmoningas arba ne, o miesto ritmas dažnai apibūdinamas kaip greitas (Lefebvre 2004: 12). Miesto ritmą galima sieti su institucionalizuotu, įformintu laiku, kuris yra bendras visiems. Vis dėlto egzistuoja ir individualus arba namų ritmas, kuris taip pat kinta priklausomai nuo aplinkybių arba ap(s)ribojimų, susijusių su metų laikų kaita, darbų pobūdžiu, šeimos narių dienotvarkėmis.

Namų ruoša arba butis, kuri dar gali būti įvardinama tokiais veiksmais kaip tvarkymasis, valymas, maisto gaminimas ar vaiko priežiūra bei kiti veiksmai, neturi konkrečios praktikos, objektų rinkinio ar laiko apibrėžimo. Sunku pasakyti, kuriais dienos momentais prasideda ir baigiasi tvarkymasis, todėl namų ruošos laikas yra beveik nematomas. Toks laikas yra nesibaigiantis, nes buties darbais dažniausiai rūpinamasi pavienėmis aplinkybėmis (Highmore 2010: 127). Tai individualus arba asmeninis laikas. Šios įžvalgos prasmingai įsipina į šiame straipsnyje pateikiamą pateikėjų kasdienybės patyrimo bei laiko planavimo analizę. Šiame straipsnyje reikšmingos Highmore'o institucionalizuoto laiko idėjos, Lefebvre'o individualus ritmas pakeičiamas individualiu laiku.

Krystal D'Costa rašo, kad kritinėse situacijose norėdami suvaldyti netikrumą, žmonės kuria ir laikosi rutinos, kuri apima mažus kasdienius įpročius ir padeda efektyviau veikti kasdienybėje (D'Costa 2014). Kasdienybėje nutinka daugybė mažų kritinių dalykų, kurie gali išmušti iš vėžių (automobilio gedimas, pavėlavimas į darbą, raktų pamiršimas ir pan.), todėl ilgalaikėje perspektyvoje žmonės pasimoko iš praeities nesėkmių ir, atsižvelgdami į patirtį, stengiasi gyventi taip, kad jų nepatirtų ir galėtų gyventi sklandžiai. Tokiu būdu susikuria kasdieniai įpročiai. O kai rutina sutvirtėja, ji pavirsta ritualu (D'Costa 2014). Žmogus iš esmės yra linkęs gyventi taip, kad patirtų kuo mažiau netikėtumų ir galėtų sklandžiai vykdyti kasdienes užduotis. Tad saugus ritmas yra dar vienas svarbus kasdienybės aspektas, kuris atsiranda planuojant veiklas. Kasdienybės laikinumas ir jo erdvinis įtvirtinimas yra glaudžiai susiję. Ir pasikartojimas, ir namai byloja apie esminį kasdienio gyvenimo bruožą – jo pažįstamumą. Kasdienybė yra įpročio, vienodumo, rutinos sinonimas; tai įkūnija ir įprastą komfortą, ir nuobodulį (Felski 2000: 89). Nuobodulys siejamas su neigiama patirtimi, nuo kurios norisi pabėgti. Iš nuobodulio kyla žmogaus kūrybingumas, kuriuo siekiama išardyti ritmą ir rutiną, įvedant naujus elementus, kurie čia pat integruojami į rutiną. Tad čia išryškėja kasdienybės paradoksas – žmogaus noras patirti saugumą, bet kartu ir nenuobodžiauti.

Šiame straipsnyje, siekiant pažinti Lietuvos miestelių gyventojų kasdienybę ir jos organizavimą, remiamasi Highmore'o ir Ehno bei Löfgreno darbais ir išvalgomis. Atsižvelgiama į jų institucionalizuoto laiko bei rutinos kaip gyvenimo kelio konceptualizavimą bei aspektus, kurie itin reikšmingi kasdienybės tyrinėjimams. Straipsnyje į laiką žvelgiama ne kaip į glūdintį visuose reiškiniuose ir procesuose ar tai, kaip dalykai keičiasi laike (plg. Dalsgaard, Nielsen 2013: 2). Šiame tyrime laikas vertinamas kaip etnografinė realija ir visiškai atskiras dalykas.

Lauko tyrimas ir metodologija

Kasdienybė tyrinėta ir pažinta įvairiai, lygiai taip pat, kaip ir maži miesteliai. Pavyzdžiui, didžioji dalis to, kas žinoma apie bendruomenę mažuose miesteliuose, yra iš trumpų žurnalistinių pasakojimų, kuriuose daugiausia dėmesio skiriama įvykiams, pavyzdžiui, avarijoms ar kitoms nelaimėms (Wuthnow 2013: 2). Šio tyrimo metu miestelių kasdienį gyvenimą pirmiausia irgi siekta pažinti naudojantis internetinės žiniasklaidos priemonėmis. Taigi surinkta ir išanalizuota 131 Kėdainių miesto ir rajono internetiniame tinklalapyje www.rinkosaikste.lt skelbiamas ir pagal raktažodį *Josvainiai* rastas straipsnis (Dambrauskaitė 2020). Vis dėlto pažvelgus, kaip atrodo Josvainių miestelio kasdienis gyvenimas periodinėje spaudoje ir internete, paaiškėjo, kad jis atspindi tik viešą gyvenimą ir dažniausiai tokius įvykius, kaip visuomeninio pastato renovacija, kaimynų konfliktus arba nekasdienius miesteliui svarbių sukačių minėjimus, šventes ir

pan. (Dambrauskaitė 2020). Siekiant praplėsti prieigą prie miestelių kasdienio gyvenimo, buvo prisijungta prie miestelių socialinių tinklų ir virtualių bendruomenių, stebėta, kokią informaciją žmonės kelia, kuo dalinasi. Šiame etape buvo surinkta 419 įrašų iš feisbuko bendruomenės puslapio „Ramygalos miestelis“. Virtualiose bendruomenėse žmonės diskutuoja apie vietos problemas (nesutvarkytas parkas, palaidas šuo, ne vietoje išmestos šiukšlės, vagysčių atvejai), dalinasi savo teikiamų paslaugų reklama, pardavinėja nereikalingus daiktus, klausia patarimų. Tokia informacijos amplitudė padėjo susidaryti eilinio miestelio gyventojų socialinių aktualijų profilį. Vis dėlto socialiniuose tinkluose susidūrimas su kasdienybe yra netiesioginis ir fragmentiškas, o naujienos internetinėje periodikoje neatskleidžia kasdienio gyvenimo visumos. Nepaisant to, socialiniuose tinkluose buvo užmegzti pirmieji kontaktai su miestelių gyventojais. Jau tyrimo pradžioje iškilo laiko klausimas. Paaiškėjo, kad gyventojai gana griežtai planuoja laiką. Atsitiktinai užsukus į jų namus ar darbovietę, dažnai nepavykdavo pasikalbėti ir tekdavo tartis dėl kito laiko.

Siekiant pažinti konkrečios vietos kasdienybę, Josvainių ir Ramygalos miesteliuose buvo reguliariai lankomasi ir apsistojama. Išvykos į Josvainius vyko 2020 m. sausio ir rugpjūčio mėnesiais, į Ramygalą – liepos ir spalio mėnesiais. Vėlesnės išvykos papildė šių lauko tyrimų patirtis. Išvykų metu vykdytas stebėjimas, dalyvaujamas stebėjimas, taip pat daromi pusiau struktūruoti interviu ir neformalūs pokalbiai su miestelių gyventojais. Šiuo tyrimo laikotarpiu apklausti 26 pateikėjai, kurių amžius – nuo 18 iki 70 metų. Paprastai tokių susitikimų metu pateikėjai skirdavo nuo vienos iki keturių valandų. Neplanuoti ir neformalūs pokalbiai užtrukdavo gerokai trumpiau – iki penkiolikos minučių.

Bendrauta individualiai su konkrečiais žmonėmis, tad jų pasakojimai ir požiūriai yra individualūs. Net ir iš anksto suplanuotų susitikimų metu teko susidurti su pateikėjų laiko planavimo ir jo tvarkymo ypatybėmis. Kalbantis parduotuvėse, kavinėse, bibliotekose, kultūros namuose ar socialinėse įstaigose neretai tekdavo susidurti su pateikėjų darbo kasdienybe. Į jų darbovietę užsukdavo klientai, pirkėjai, draugai, paskambindavo šeimos nariai ar pagalbos paprašydavo kolegos. Tokiais atvejais pateikėjai atsiprašydavo ir nutraukdavo pokalbį, o savo dėmesį sutelkdavo į tuo metu svarbias, jiems įprastas situacijas. Pavyzdžiui, į biblioteką užsukus nuolatiniams lankytojams, bibliotekos darbuotoja maloniai su jais pasisveikindavo ir pasiūlydavo specialiai jiems atrinktų periodikos leidinių ar knygų. Mėsos gaminių ir konditerijos parduotuvės savininkė, užsukus klientams, prisimindavo, ką jie pirko praeitą savaitę, pasiteiraudavo, ar tie produktai jau suvalgyti, ir pasiūlydavo pirkti tą patį gaminį arba išbandyti panašų, bet naują. Išryškėjo, kad gyventojai dažnai turi bendrų reikalų ar veiklų keliose srityse, su kitais juos sieja panašūs užsiėmimai ir tos pačios vietos, todėl jų bendravimas yra gana glaudus. Lankantis pateikėjų namuose, šie dažniausiai

pasikviesdavo į virtuvę arba svetainę, vasaros metu – į kiemą, sodą. Pateikėjai dažnai pavaišindavo kava, saldumynais, kai kurie paruošdavo ir pietus. Kalbinti asmenys buvo linkę parodyti jiems svarbius daiktus, tačiau kitas namų erdves parodydavo tik paprašius.

Tyrimo metu siekiant papildyti duomenis, pateikėjų taip pat buvo klausama apie dienotvarkių planavimą, užrašus, kurie padeda struktūrinti dieną ir laiką. Daugelis pateikėjų neturi įpročio užsirašinėti, tačiau tyrimo metu vis tiek buvo surinkti 37 įvairių užrašų ir dienotvarkių pavyzdžiai iš 9 pateikėjų. Buvo gauta vienos pateikėjos visos savaitės dienotvarkė, kurioje buvo valandomis žymimos visos veiklos nuo ryto iki vakaro. Šie užrašai padėjo geriau suprasti, kaip pateikėjai planuoja savo laiką, kokius planus išskiria kaip reikšmingus. Apibendrinant galima sakyti, kad etnografinio tyrimo metodai ir tyrimo eiga padėjo priartėti prie kasdienės pateikėjų patirties, geriau suprasti jų dienos ritmą.

Tyrimo vieta: Josvainių ir Ramygalos miesteliai

Maži miesteliai ilgą laiką buvo laikomi svarbiu Europos urbanistinės struktūros elementu. Šiuo metu juose gyvena apie 24,2 % Europos gyventojų. Vis dėlto maži miesteliai yra menkai pažįstami, o jų, kaip kultūrinių centrų, svarbių paslaugų, užimtumo ir prekių tiekėjų, vaidmuo nėra pakankamai pripažįstamas (Atkinson 2019: 1). Be to, yra tendencija šiuos miestelius vertinti kaip vienalytę kategoriją, nors tiek Europoje, tiek Lietuvoje jie gali būti labai skirtingi (plg. Atkinson 2019: 1). Lietuva kartu su Vengrija, Airija, Liuksemburgu, Norvegija ir Slovakija priklauso Europos šalių grupei, kurioje daug gyventojų gyvena mažesnėse gyvenvietėse (Horeczki, Egyed 2021: 53). Palyginti su didžiąja dalimi žinių apie miestus ir kaimo vietas, yra gana mažai sistemingų tyrimų apie gyvenimą mažuose miesteliuose arba, kaip tai pavadino mokslininkai Davidas Bellas ir Markas Jayne'as, apie „mažąjį miestiskumą“ (angl. *small urbanity*) (Bell, Jayne 2009: 690). Daugelis miestelių turi turtingą istoriją ir išsiskiria savitu gyvenimo stiliumi. Tačiau iškyla klausimas: kaip atrodo tas savitas gyvenimo stilius? Kaip žmonės gyvena mažuose miesteliuose ir kaip jų gyventojai patiria bei organizuoja savo kasdienybę? Kaip atrodo tas mažasis miestiskumas?

Vidurio Lietuvoje esančiame Josvainių miestelyje gyvena apie 1100 gyventojų. Miestelis priklauso Kėdainių rajono savivaldybei, nuo Kėdainių nutolęs 10 km. Miestelį kerta ir pusiau dalija kelio atkarpa Kaunas–Kėdainiai. Ramygalą, kurioje gyvena apie 1300 žmonių, turi miesto statusą, tačiau daugeliu atžvilgių atitinka vidutinio dydžio miestelio kriterijus, todėl čia ir toliau ji bus vadinama miesteliu. Ramygalą įsikūrusi Panevėžio rajono savivaldybėje, nuo Panevėžio nutolusi 24 km. Šalia miestelio driekiasi tarptautinis greitkelis „Via Baltica“. Abiejuose miesteliuose yra keletas privačių statybos, medienos ir jos gaminių,

miškininkystės verslų, keletas maisto parduotuvių, taip pat drabužių, ūkinių prekių, gėlių parduotuvės, vaistinė, kavinė, darželis, gimnazija, ambulatorija, biblioteka, kultūros namai, degalinė.

Miestelių žmonės daugiausia gyvena individualiuose mūriniuose arba mediniuose bei daugiabučiuose namuose, šeimomis – sutuoktiniai su savo vaikais arba vieniši vyresnio amžiaus žmonės, apsupti kaimynų arba pažįstamų, su kuriais bendrauja. Kai kurių šeimų vyrai emigravę dirbti į užsienį, todėl moterys gyvena vienos su vaikais. Kai kur suaugę arba savo šeimas sukūrę vaikai gyvena su tėvais ar su vienu iš jų. Daugelis gyventojų turi nuosavus daržus ir sodus, tačiau maistą taip pat perka vietinėse arba kitų miestų parduotuvėse. Gyventojai dirba miesteliuose, tačiau kai kurie važinėja dirbti į didesnius miestus. Kai kurie derina samdomą darbą su savo verslu. Dažniausiai pasitaikantys verslai yra žemės ūkis (javų, daržovių, gėlių ir kitų kultūrinių augalų auginimas), miškininkystė, medienos apdirbimas ir prekyba maisto prekėmis. Pavieniai asmenys užsiima automobilių remontu, bitininkyste, grožio, maitinimo ir apgyvendinimo paslaugomis. Kai kurie gyventojai papildomai užsidirba kepdami konditerinius gaminius, gamindami rūkytos mėsos produktus, užsiimdami keramika ir kitais dirbiniais. Vyresni ir transporto priemonių neturintys gyventojai kasdienio vartojimo prekes dažniausiai perka vietinėse parduotuvėse, tačiau daugelis apsiperka didesniuose miestuose, nes dažniausiai bent vienas asmuo iš šeimos važinėja į darbą ar mokyklą kitame mieste. Drabužius, buitines ir kitas stambesnes prekes gyventojai įprastai perka kituose miestuose, nes minėtų prekių miesteliuose nėra arba jų pasirinkimas mažas. Gyventojai, naudojantys internetą, prekes užsisako ir internetu. Dažniausiai prekės pristatomos į gretimų miestelių paštomatus arba į namus atvežamos kurjerio. Laisvalaikiu miestelių gyventojai dalyvauja kultūros namų ir miestelio bendruomenės renginiuose, lankosi kavinėje, bibliotekoje, vaikšto po apylinkes. Vis dėlto dažniausiai pramogaujama didžiuosiuose miestuose, nes juose pramogų ir kultūrinių veiklų pasirinkimas kur kas didesnis. Apžvelgus Ramygalos ir Josvainių miestelius bei jų gyventojų veiklas matyti, kad bendruomenė yra platesnė nei konkreti geografinė vieta, nes žmonės dirba, apsiperka ir pramogauja ne tik ten, kur gyvena (Dambrauskaitė 2021: 138). Tai itin reikšmingas aspektas tyrinėjant kasdienybės patyrimą ir laiko sutvarkymą vietos bei erdvės atžvilgiu.

Kasdienybė ir laikas: pateikėjų požiūris

Siekiant suprasti, kaip pateikėjai patiria ir suvokia kasdienybę, pusiau struktūrotų interviu metu buvo teiraujama, kas jiems yra kasdienybė ir kas ją sudaro. Tyrimo metu surinkti 26 pateikėjų atsakymai (žr. lentelę). Analizuojant atsakymus išryškėjo pasikartojančios panašios sampratos ir žodžiai. Toliau

esančioje lentelėje išskirtos kategorijos, su kuriomis pateikėjai sieja kasdienybę. Atskiroje grafoje esantys skaičiai žymi dalykų ir aspektų arba, kitaip tariant, kategorijos paminėjimą, kurią pateikėjai įvardija konkrečiu žodžiu. Kitaip tariant, jeigu pateikėjas atsakė, kad kasdienybė yra važiavimas ir grįžimas iš darbo, tai jo atsakymas buvo priskirtas prie darbo kategorijos. Pateikėjui paminėjus, kad kasdienybė yra viskas tas pat, jo atsakymas priskiriamas prie rutinos kategorijos. Aspektų buvo daugiau nei pateikėjų. Vieni į klausimą *Kas yra kasdienybė?* atsakydavo pabrėždami vieną aspektą, kiti išryškino ne vieną, o kelis aspektus, kurie išreiškia kelias skirtingas kategorijas. Dėl šios priežasties kasdienybės aspektų dažnumas yra toks nevienalytis ir atspindi apibendrintą, o ne individualų pateikėjų požiūrį į kasdienybę.

Lentelė. Pateikėjų kasdienybės samprata, n=26

Eminės pateikėjų kasdienybės kategorijos	Kasdienybės aspektų ir veiklų dažnumas pateikėjų atsakymuose
Darbas	19
Diena, pradžia ryte, pasikartojimas laike	15
Rutina	11
Maistas	7
Ritmas, dienvartė	6
Buitis	6
Šeima, laikas su šeima	5
Malonumas, malonumo paieškos	4
Namai	4
Laikas sau	2
Pomėgiai	2
Sportas, mankšta	2
Malda	1

Pateikėjų pasisakymuose išryškėjo esminės su kasdienybe siejamos trys kategorijos – tai darbas, dienos pradžia ryte ir rutina. Nors daugelis akcentuoja darbą, tačiau jis apima ir laiką. Dažnu atveju darbas papildomas laiko parametru – jis yra dienos pradžia ir glaudžiai susijęs su laiku. Pateikėjų veiklų išsidėstymas laike ir vietų keitimas pirmiausia atsiskleidžia per jų dienvartės planavimą: „Nu ir toks susidėliojimas minčių, kur eisiu šiandien. Viskas jau būna sudėliota – tą valandą čia, tą valandą čia [...]“ (moteris, 75 m., Josvainiai), taip pat: „Gal kai prabundi, į darbą, iš darbo grįžti arba išeini į miestelį“ (vyras, 21 m., Josvainiai).

Iš pateikėjų atsakymų panašu, kad kasdienybė jiems yra suplanuotas, aiškus laikas: „Nu kas suplanuota taip, kasdienybė tai aišku gaunas tokia“ (moteris, 47 m. Josvainiai), arba : „Tokie įprastiniai dalykai, kurie kas dieną kartoja si“ (moteris, 52 m. Ramygala). Anot pateikėjų, kasdienybėje „Visada tuo metu būna beveik viskas“ (moteris, 59 m., Ramygala). Taigi, panašu, kad miestelių gyventojų kasdienybė yra apibrėžta aiškios dienotvarkės ir pasikartojančio ritmo. Pateikėjai su ritmu sieja stabilumą, pastovumą, nuspėjamumą. Panašu, kad pateikėjų kasdienybės samprata yra daugiasluoksnė, kompleksiška, tačiau daugiausia nukreipta į veiklas, veikimą, ritmą, kurie glaudžiai susiję su laiko planavimu.

Laiko sau, pomėgių bei sporto ir mankštos kategorijos taip pat susijusios tarpusavyje, nes dažniausiai tai yra nuo darbo ir buitinių veiklų atskirti užsiėmimai, kurie gali neduoti praktinės naudos, tačiau teikia pasitenkinimą. Laikas sau – tai asmeninis laikas, kurį pateikėjai irgi planuoja derindami prie kitų savo veiklų ir išipareigojimų. Vis dėlto, kalbėdami apie kasdienybę, pateikėjai šioms kategorijoms neskyrė daug dėmesio.

Šeimos, buities ir namų kategorijos taip pat dažnai susipina tarpusavyje, nes namai dažnai laikomi vieta, kurioje vyksta buitis ir bendraujama su šeima. Kita vertus, pateikėjai dažniau minėjo su buitimi susijusius aspektus, antrame plane palikdami namus ir šeimą. Tikėtina, kad tokie rezultatai nulemti to, jog buitį dažniausiai minėjo darbingo amžiaus moterys, kurios šiai sričiai skiria daugiau dėmesio. Buitis apima maisto gaminimą, namų ruošą, gyvulių priežiūrą ir pan., – tai veikla, kuri vyksta namų erdvėje. Namai yra ir vieta, ir erdvė, tačiau pateikėjų atsakymai dažniausiai sutelkti į jų atliekamas veiklas, tad šis kategorijų pasiskirstymas gali būti nulemtas ir to, jog pateikėjai daugiau dėmesio skiria tam, *ka* veikia, o ne *kur* veikia.

Kasdienybės sampratoje išryškėjo ir malonumo kategorija. Daliai pateikėjų kasdienybėje svarbu susikurti malonumą ar jo ieškoti. Malonumas gali būti nedidelis įprotis, pavyzdžiui, kavos išgėrimas, knygos paskaitymas ar leidimas sau neskubėti ryte. Tačiau kiti pateikėjai malonumą apibūdina abstrakčiai – kaip neapčiuopiamą ir sunkiai patiriamą būseną, kurios ieškojimas skatina atlikti kasdienes veiklas, jas planuoti.

Kasdienybės ritmas

Pasak pateikėjų, rutina – tai darbas, šeima, artimųjų ar gyvūnų priežiūra, savo ar kitų poreikių tenkinimas. Visos šios veiklos apima laiką ir judėjimą erdvėje, iš kurių atsiranda ritmas. Jis apima judesių, gestų, veiksmų, situacijų pasikartojimą, taip pat linijinius bei ciklinius procesus ir tokius natūralius procesus kaip gimimas, augimas bei nuosmukis, mirtis ar pabaiga (Lefebvre 2004: 15).

Remiantis pateikėjų pasisakymais, ritmą galima išskleisti į kelis pagrindinius esminius aspektus, sudarančius kasdienybę.

Darbas kaip organizuojantis veiksnys

Darbo laikas – tai institucionalizuotas laikas. Tai institucijoje, įmonėje ar kitur dirbančio žmogaus laikas, sutvarkytas ne pagal to žmogaus, bet pagal institucijos poreikius. Tai ne kasdieniai namų, buities darbai (plg. Highmore 2011: 5). Josvainiuose dirbanti 56 m. pateikėja, paklausta, ar darbas jai kasdienybė, atsakė: „Nu jau taip, kasdienybė. O čia reikalavimai, ir viskas, taip ir turi būti, kaip ir visiems, nu darbas yra, darbas.“ Daugelis gyvena remdamiesi institucionalizuotu darbo laiku, kuris nubrėžia skirtį tarp dienos pradžios ir jos pabaigos. Darbas yra ta pagrindinė ašis, aplink kurią planuojamas kitas laikas. Vis dėlto kasdienybėje patiriamas laikas yra gerokai sudėtingesnis. Tai yra veikimas, veikla bendrąja prasme – tai visos veiklos, kuriomis žmogus užsiima ne tik institucinio darbo metu, bet ir prieš jį, ir po jo.

Su darbu siejamos tokios veiklos kaip kėlimasis, ruošimasis, vykimas į darbą. Ruošimuisi į darbą priskiriami kavos gėrimas, pusryčiavimas, naminių gyvūnų priežiūra. Kai kurie pateikėjai pabrėžė konkrečių veiksmų svarbą jų ryto rutinoje. Rytinė rutina gali veikti kaip apšilimas prieš naują dieną, ji palengvina kasdienės pamainas tarp namų ir darbo (Ehn, Löfgren 2009: 102). Pavyzdžiui, daliai pateikėjų svarbu anksčiau atsikelti, kad turėtų laiko peržiūrėti mėgstamą laidą ar serialą, perskaityti naujienas internete, dar kitiems pateikėjams svarbu turėti pakankamai laiko ramiai išgerti kavos. Taigi darbo laikas apibrėžia ir individualaus laiko – laiko sau – planavimą.

Pateikėjų kasdienybės sampratoje taip pat išryškėja buities ir šeimos vaidmuo. Dažnai šie vaidmenys tarpusavyje susipynę, nes šeimos nariai dalinasi buities darbais. Vis dėlto išryškėja gana aiški darbų pasiskirstymo tendencija lyčių atžvilgiu: moterys yra tos, kurios daugiausia rūpinasi buitimi, maisto gaminiu, vaikų priežiūra, o vyrai yra atsakingi už šeimos aprūpinimą, darbą su technika, namų aplinkos priežiūrą. Jeigu kuris nors iš šeimos narių vyksta dirbti į užsienį, tai dažniausiai būna vyras, nes moteris lieka prižiūrėti vaikų. Žemės ūkyje taip pat dažniausiai dirba vyrai. Moterys daugiau rūpinasi šeimos narių dienotvarkių planavimu, pareigų paskirstymu. Jeigu šeima turi verslą, tai moteris dažniausiai yra jo „veidas“ – ji bendrauja su klientais, parduoda prekes ar paslaugas, o vyras dažniausiai organizuoja patį darbą, jį atlieka arba samdo darbuotojus.

Pateikėjų požiūriu, kasdienybėje visą laiką yra kas nors veikiama, kas nors daroma:

Šiuo metu man kasdienybė realiai [laisvas laikas]... Nes dabar labai nemažai laisvo laiko turiu, tai mano dabar yra kasdienybė susikurti sau veiklos

[šypteli], kad neturėčiau laisvo laiko. Nes man jau po biškį atsibosta laisvas laikas, o dabar kadangi aš pradėjęs, žinai, vedėjas esu, tai labai mažai užsakymų turiu (vyras, 21 m., Josvainiai).

Kasdienybės sampratoje darbas yra ne tik institucionalizuota veikla, bet nuolatinis ko nors veikimas, kuris iš esmės skiriasi nuo nieko neveikimo, laukimo, svajojimo (Ehn, Löfgren 2010: 13–14). Pateikėjas atkreipia dėmesį, kad laisvas laikas vargina, jį reikia užpildyti veiklomis. Panašu, kad laisvas laikas nėra privilegija, o svajojimas ir laukimas laikomas laiko švaistymu. Žmogus pats imasi aktyvių veiksmų užpildyti savo laiką ir nelaukia, kol kas nors nutiks savaime.

Saugus kasdienybės ritmas

Daugumai žmonių kasdienybė susijusi su tvarka, nuspėjamumu ir kontrole (plg. Ehn, Löfgren, 2010:80). Socialine darbuotoja dirbanti pateikėja, paklausta apie kasdienybę, atsakė: „Kasdienybė. Kaip čia pasakius... Gal diena be nuotykių“ (moteris, 51 m., Josvainiai). Oficialus darbas, buitiniai darbai namuose ir kitos pasikartojančios veiklos suteikia stabilumo ir užtikrina saugų kasdienybės ritmą (plg. Giddens 2000: 52–61). Su kasdienybe siejamas žodis „rutina“, turintis ir pasikartojimo, nekintamumo laike prasmę, iš tikrųjų yra maršruto mažybinis žodis, mažas kelias. Ši metafora parodo, kad rutina kuriama panašiai kaip keliai, kuriuose yra daug pasikartojimų, tačiau tuo pačiu jie atlieka ir apsauginę funkciją (Ehn, Löfgren 2010: 81). Žmogui svarbu žinoti, ką jis veiks rytoj, poryt ar kitą savaitę. Šis žinojimas padeda jaustis ramiau, o iš anksto žinomi darbai ir pareigos leidžia planuoti kitus darbus. Pavyzdžiui, Josvainiuose baldų įmonėje dirbantis vaikinai, kalbėdamas apie savo eilinę darbo dieną, kaip tam tikras laiko žymes nurodo savo išvykimą į darbą ir grįžimą iš jo:

Kelios 7:10, nes 8 darbas. Į dušą, kol duše, mama padaro pusryčius dažniausiai. Pavalgau, iki darbo man netoli, pora minučių kelio, su automobiliu važiuoju. Po to, nu po to darbe. Pietūs pusę dvylikos, grįžtu namo irgi pavalgau. Valandą turiu laiko. Pavalgau, kažką teliką įsijungi. Vėl į darbą. Darbas iki penkių dažniausiai. Grįžti, vėl į dušą, nes dirbu prie dulkių viską (vyras, 20 m., Josvainiai).

Iš šio pasisakymo matyti, kaip darbo grafikas apibrėžia pateikėjo kėlimosi, valgymo, darbo, laisvalaikio laiką. Derindamasis prie darbinio laiko, pateikėjas valgo, maudosi, ilsisi, žiūri televizorių – tai jo asmeninis, pasikartojantis ritmas, kuris sukuria kasdienybę, jos stabilumą. Kartais apie darbą kalbama kaip apie tam tikrą neišvengiamybę: „Atsikeliu, susiruošiu į darbą. Nu vat kavos puodelis tai pirmas dalykas ką padarau. Vištas palesini, paleidi, šunį pririši, kad nebūtų palaidas. Pašeri katę. Nu vat tokie, atvažiuoji į darbą, atbūni ir išvažiuoji. Viskas tas pats“ (moteris, 50 m., Josvainiai). Šiame pavyzdyje atsiskleidžia

kasdienio gyvenimo žinojimas, kai viskas sudėliota mintyse ir yra žinoma (Berger, Luckmann 1999: 60). Žinojimas valdo ritmą, tad nereikia galvoti iš naujo, diena iš dienos kartojami tie patys veiksmai pateikėjų vadinami rutina.

Viena pateikėja, kalbėdama apie kasdienybę, atkreipia dėmesį, kad jai patinka sutvarkytas ritmas ir žinojimas, kas laukia: „<...> man asmeniškai labai patinka rutina, nes tu žinai ką darysi“ (moteris, 20 m., Josvainiai). Panašiomis patirtimis apie saugią kasdienybės erdvę, kurioje viskas aišku, dalinasi Ramygaloje dirbanti 52 m. moteris:

Bet vis tiek net čia ir nusiramimas, čia tau šilta, dirbi užsidaręs, niekas tau netrukdo. Čia tuos darbus, kur turi padaryti, tai eilinis žmogus nemato. Kai jis ateina, tu jam čia šypsaisi, išrenki knygą. Tie namai, eini ir pareini, tas vakaras. Gal ir nuobodžiai tas naminis gyvenimas. Nu gal ta karta mūsų tų vyresnių. Nu kažkaip darbas darbas darbas. Nu kažkaip ar nebemokam dirbti, ar nebenorim. Bet šiaip kažkaip pagrinde vis darbas. Aš pagalvoju, gal net ramiau, kai vis eini ir nereikia galvoti. Kai savaitgalis, tai reikia galvoti, ką planuoti, neaišku, ar antra pusė kažkur nuveš. O čia eini, ir viskas aišku. Gyvenimas toks įsikinkęs gerąja prasme. Nesakau, kad man negerai. Man čia labai gerai.

Taigi panašu, kad kasdienybės saugumas glūdi jos aiškume, kasdienio gyvenimo žinojime (Berger, Luckmann 1999: 60). „Kadangi kasdieniame gyvenime vyrauja pragmatiškas motyvas, tai socialiniame žinojimo багаže išskirtinę vietą užima receptų žinojimas, t. y. žinojimas, suteikiantis tik pragmatinę kompetenciją sprendžiant rutiniškus uždavinius“ (Berger, Luckmann 1999: 59). Remdamiesi tokiu žinojimu pateikėjai planuoja ne tik kasdieną, bet ir ilgesnius laikotarpius. Tokiu pat žinojimu paremti sezoniniai darbai, vaikų vežimo į mokyklą tvarkaraščiai, veiklos po darbo. Kitaip tariant, pažįstama veikla ir veikimas sutvarko dienos ritmą, kurio pagrindu kuriasi rutina ir iš jos kylanti kasdienybė. Čia pat kaip sutvarkyto laiko pasekmė atsiranda saugumas.

Kintantis kasdienybės ritmas

Kasdienybės ritmas nėra savaimė duotas – jį kuria ir perkuria tie patys žmonės. Kasdienybės ritmas keičiasi pagal šeimos raidos ciklą, lytį, amžių ir kitus veiksnius. Pavyzdžiui, vaikus auginančioms moterims pagrindinė ašis, aplink kurią sukasi kasdienybė, – vaikai, o kai jie užauga ir palieka namus – darbas:

Kasdienybė... Gyvenimas. Gyvenimas. Gyvenimas čia ir dabar kasdienybė. Bet ta prasme kasdienybė kada kasdienybė tau nuobodu ir tu sakai, kad tau kasdienybė, ar kasdienybė kokia čia mano? Mano gyvenimas yra kasdienybė? Darbas paskutiniu metu, ko gero, toks amžius, kada vaikai užauginti, dabar iš tikrųjų darbas, tai dabar visiškai darbas (moteris, 56 m., Ramygalą).

Suaugusių vaikų išėjimas iš namų išderina visų šeimos narių kasdienybę. Šeimoje persiskirstoma pareigomis, tad vieni šeimos nariai įgauna daugiau atsakomybių, kitų dienotvarkės pasidaro laisvesnės. Šios pateikėjos pavyzdys rodo, kad moteris kalba apie tuščio lizdo sindromą, kai vaikai išeina iš namų, o tėvai lieka vieni (Mitchell, Lovegreen 2009: 1652). Įvykus pokyčiams šeimoje, žmonės stengiasi prisitaikyti prie pakitusios dienotvarkės ir atsiradusį laisvą laiką užpildo kitomis veiklomis:

Kai vaikai išvažiavo, tai buvo žiauru iš tikrųjų. Laiko laisvo kažkaip iš pradžių taip daug. Tau niekur nebereikia rūpintis, kažkaip va taip vat. Belieka tik pasiskambinti ir paklausti. Realiai nereikia kažko sutvarkyti, kažko išskalbti, valgyt padaryti būtina tai ir tai valandai, nes ten grįš iš mokyklos, paskui lėks į muzikos mokyklą arba ten dar kažkur. <...> Nu tai va, tai tada iš mašinos skaitymas persikėlė į namus, sakykim [dienotvarkės pokyčiai atsiradus daugiau laiko]. Arba vat atsirado dar nėrimas (moteris, 53 m., Josvainiai).

Pastebėta, kad kasdienybės ritmas ir pareigos keičiasi ir dėl kitų įtakų. Pavyzdžiui, šie pokyčiai gali būti susiję su metų laikais ir darbų sezoniškumu:

Sezonais, jo, keičiamės. Bet būna, kad jisai [vyras], pavyzdžiui, irgi išvažiuoja, ilgai nebūna. Nu tai realiai grįžti ir gaminti tada. Kažkaip taip namų ruošia. Nu jisai [vyras], pavyzdžiui, gruodžio mėnesį, bus daugiau namie. Tai jisai visus namus sutvarko. Nes jisai, pavyzdžiui, būna namie ir jisai sako: „Ai, tai aš va šiandien salioną sutvarkiau, ten atitraukiau, sutvarkiau, išvaliau viską.“ Nu tai man belieka nu ten kokius langus nusivalyti (moteris, 52 m., Josvainiai).

Socialine darbuotoja dirbanti moteris šiltuoju metų laiku rūpinasi maistu ir jo gaminiu, o vyras dirba ūkio darbus savo ūkyje. Tačiau atėjus žiemos sezonui maisto gaminimą perima vyras, nes jis būna namuose ir turi daugiau laiko. Buities ir šeimos aspektas siejamas su pastovumu, tačiau pateikėjų pasisakymai rodo, kad net ir čia sezoniškai vyksta pokyčiai. Panašūs sezoniniai kasdienybės ritmo pokyčiai vyksta ir kitoje šeimoje, kuri turi su žemės ūkiu susijusį verslą: „Vasarą trūksta valandų ir jų labai mažai, o žiema yra mano. Aš jau nieko nedirbu nuo rudens“ (moteris, 56 m., Ramygala). Anot pateikėjos, žiemą pasibaigus darbams, ji su vyru išvyksta į šiltus kraštus atostogauti, o sugrįžusi į Lietuvą ilsisi, skiria laiką savo pomėgiams, užsiima rankdarbiais, kitomis smulkiomis veiklomis, kurios jai irgi dažniausiai neša pelną. Kita pateikėja taip pat pasakoja, kad atėjus žiemai, lieka mažiau darbų ir veiklos, tačiau atsiradus tuščiam laikui, imamasi naujų, kokių nors papildomų veiklų:

Pas mus labai įvairi ta kasdienybė iš tikrųjų, žiemą jinai tokia ramesnė, sėlesnė. Mes turim parduotuvėlę, tai važiuojam į Kauno Bazę apsipirkt, tvarkausi dokumentus, vyras ūkininkauja, tai prie ūkio dabar irgi tokia ramybė. Tai keпам šakočius va sugalvoję, papildomai užsiimam, kad veiklos būtų žiemą daugiau (moteris, 50 m., Josvainiai).

Pateikėjai užsimenta apie didelį darbų kiekį ir laiko trūkumą, tačiau didesnė problema jiems yra tuščias laikas: „Tai aš turiu kažką daryti, kad užpildyčiau tą savo laiką, žinai. Darau, kad kasdienybė būtų kuo įvairesnė, kuo darbingesnė“ (vyras, 21 m., Josvainiai). Panašu, kad šis atvejis kalba apie žmogaus aktyvumą kuriant ir perdarant kasdienybę, ją užpildant veikla ir jos rezultatais. Ir kiti atvejai dar kartą patvirtina, kad kasdienybė yra veikimas. Nėra laisvo laiko, nėra nieko neveikimo.

Kasdienybė, suprantama kaip tų pačių veiksmų kartojimas, apima iš pažiūros priešingą savybę – nuolatinį kintamumą. Kasdienybėje įvyksta maži, dažniausiai nepastebimi pokyčiai. Pavyzdžiui, vienas pateikėjas papasakojo, kad jis kasdien gerdavo daug kavos, tačiau nusprendė mažiau jos gerti, o dabar jos jau visai negeria (vyras, 18 m. Josvainiai). Ehnas ir Löfgrenas daug dėmesio skiria kasdienybės sudarymo ir perdarymo būdams bei atkreipia dėmesį, kad nuolatinis pasikartojimas kasdienybėje paslepia svarbius pokyčius, kurie galiausiai gali virsti jau kita, pakitusia kasdienybe (Ehn, Löfgren 2010: 81). Apie tai, kad tik iš pirmo žvilgsnio kasdienybė yra vienoda ir nekintanti, kalba pateikėjas:

Tikrai keičiasi, vis tiek visuomet vyksta kažkoks tai virsmas. Net kai atrodo, jog yra identiškos dienos, negali jos būti identiškos. Net kai keliesi į mokyklą, valgai pusryčius, nebus tos pačios dienos, jos skiriasi. Jo, tikrai būna, aš labai nereflektuoju, nors turbūt reikėtų kartais. Tarkim kokia buvo mano savaitė arba kokie buvo mano metai, mėnesis. Tai turbūt nepabaigi metų arba dienos taip pat, kaip pradėjai (vyras, 18 m., Josvainiai).

Kita Josvainiuose dirbanti pateikėja taip pat atkreipia dėmesį, kad kasdienybė yra kintanti, su tam tikrais pertrūkiais:

Supratimas tai, atsikeli anksti ryte, susitvarkai, pasidarai pusryčius, susiruoši į darbą ir važiuoji į darbą. Nu darbe atvažiuoji, nu ir dirbi savo darbus, nu ką aš žinau, ką čia pasakot... Nepasakyčiau, kad čia tokia rutina. Nueini ir į koncertus pasižiūri, nueini ir į spektaklius, kažkur išvažiuoji, nu tai... Ta rutina, kad tokia nepasakyčiau, nereik jos labai sureikšmint. Ir vis tiek, ir paskaitai, ir sodą pasižiūri, ir pabendrauji su žmonėm, ir žinias pasižiūri, nu kažkaip nieko. Į gamtą va išeini pasivaikštai, pasižiūri, taigi gamta graži, dairaisi, nu tai va mano tokia. Pareini į namus vėl, susitvarkai, pavalgai, žinias pasižiūrėsi visą laiką kažkaip taip. Paskui pasitvarkai ir praeina ta va dienos (moteris, 56 m. Josvainiai).

Nors iš moters pasisakymo panašu, kad tam tikri kasdienybės elementai yra linkę kartotis ir būti jos ašimi (darbas, žinių žiūrėjimas per TV ar internete), tačiau panašu, jog kintančios veiklos po darbo (pasivaikščiojimas, pabendravimas ir kitos veiklos) yra pakankamai įvairios ir ne tik pertraukia, bet ir ignoruoja rutiną kaip nekintantį, sustabarėjusį, nuobodų laiko slinkimą. Kasdienybėje visuomet esama kūrybingumo, kuris nepastebimai ją keičia, perdaro. Josvainiuose

užaugusi studentė teigia, kad „kasdienybė gal toksai labai kintamas dalykas“ (moteris, 20 m., Josvainiai). Šiame pasisakyme slypi kitokia kasdienybės esmė – visos dienos yra skirtingos.

Kasdienybė nėra vien tik nekintanti rutina. Kai kurie kasdienybės ritmo pokyčiai yra natūralūs ir neišvengiami. Ritmą keičia ir patys žmonės imdamiesi naujų veiklų. Kasdienybė yra kūrybinga (Highmore 2010: 7) – kasdienį ritmą ir aplinką žmogus keičia tuomet, kai norisi įvairesnio, įdomesnio gyvenimo.

Socialinis kasdienio laiko derinimas

Kasdienybės ritmas ir dienotvarkės planavimas yra individualūs. Tačiau darbo sureikšminimas iš esmės kalba apie socialinį laiką, kuris apima ir institucinį laiką, ir bendrą šeimos kasdienybę bei pareigų pasiskirstymą joje. Tie, kurie dirba aiškiai nustatytomis valandomis ir apibrėžtu grafiku, tiksliai žino, kada prasidės jų šeimos laikas. Kiti, kurie dirba savarankiškai arba iš namų, daug sunkiau gali pasakyti, kada prasideda darbas, o kada jis baigiasi (Brown, Dreby 2013: 13). Apie darbą, kaip savosios kasdienybės dalį, ir jo ypatybes, derinimą su kitais daugiausia kalba tie pateikėjai, kurie turi nuosavus verslus, arba tie, kurie darbą laiko hobiu. Tokiais atvejais daug sunkiau atskirti darbo ir asmeninį laiką. Pavyzdžiui, namuose pagal užsakymus šakočius kepanti pateikėja savo darbą, kuris jai yra ir pomėgis, derina su buities darbais, nes jos darbo vieta yra jos namai. Toks kasdienis gyvenimas išsiskiria ribų nebuvimu (Felski 2000: 85). Šiame pavyzdyje taip pat galima matyti ir tai, kad namų erdvės turi laiko zonas ir erdvės transformuojamos pagal jų konkrečią paskirtį konkrečiu laiku (plg. Felski 2000: 87). Tad namai gali būti vieta, kurioje gyvenama, bet taip pat ir darbo arba poilsio vieta. Namai yra socialinė erdvė – čia nesi vienas, nes vietomis, erdvėmis ir darbais tenka dalintis su kitais šeimos nariais. Namai daro įtaką šeimos narių elgesio organizavimui ir vertybėms, taip pat sugyvenimo formoms:

Jo, derinam visą laiką. Nors būna labai daug atvejų, pavyzdžiui, jisai grįžta iš Kauno, aš iš Kėdainių ir būnam nepasišnekėję, jeigu tai du suvažiuoja, [gaunasi] du vienodi maišai. Viskas dvigubai. Identiškai gaunasi taip pat apsipirkimas toksai. Ir suvažiuojam tada abudu su vienodais pirkiniais. O šiaip tai taip, nu tai susiskambinam ir sakau „ar tu būsi kažkur mieste, ar tu nupirksi“, tai jisai: „Arba būsiu, arba nebūsiu, arba neturėsiu laiko“, bet nu daugumoj jisai būna (moteris, 54 m., Josvainiai).

Pateikėjų dienotvarkės nėra tvarkomos vien tik jų pačių. Jų dienotvarkės susideda iš trijų atskirų socialinių segmentų, kurie apima individualias dienotvarkes, laiką, derinamą su kitais asmenimis, ir laiką, priklausomą nuo institucijų, jų institucionalizuotų rutinų (plg. Berger, Luckmann 1999: 67–119). Pirmoji, individuali laiko tvarka reiškia, kad pats žmogus, atsižvelgdamas į jam patogias ir reikšmingas aplinkybes, susiplanuoja savo laiką. Įprastai šis laikas gali

būti siejamas su pomėgiais, dienos poilsiu ir kasdieniais asmeniniais ritualais. Antroji, su kitais asmenimis derinamos dienotvarkės dalis dažniausiai apima šeimos narius, artimuosius, draugus – tai šeimos laiko ir socialinių ryšių plotmė. Šis dienotvarkės segmentas gali būti susietas su individualiu, nes buvimas su šeima ar kitais žmonėmis įprastai būna paremtas savanoriškumu. Šiame segmente įvyksta individualių asmenų ir jų individualių dienotvarkių bei rutinų susikirtimas, kuris dažniausiai būna iš anksto suplanuotas. Trečiasis segmentas apima dienotvarkės dalį, kuri priklauso nuo kitų institucijų vidinių taisyklių, darbo laiko ir asmens pavaldumo šioms institucijoms. Taigi pastarasis dienotvarkės segmentas yra mažiausiai lankstus ir labiausiai varžantis.

Pateikėjų laikas yra socialinis laikas – jie nuolat derina savo laiką su kitų žmonių laiku ir pagal tai planuoja veiklas. Pateikėjų individualios dienotvarkės yra suręstos ne tik pagal jų pačių poreikius, bet ir pagal kitų žmonių bei institucinio laiko normas.

Kasdienio laiko planavimo būdai

Tyrimo metu išryškėjo žmonių grupė, linkusi planuoti laiką užrašais. Panašu, kad dienotvarkėms, kuriose esama daug skirtingų veiklų ar žmonių, reikia didesnio dėmesingumo ir papildomų laiko planavimo įgūdžių ir formų. Šiai kategorijai taip pat galima priskirti pateikėjus, dirbančius dinamišką darbą, kuris reikalingas specifinio laiko planavimo į priekį. Pastebėta, kad į šią grupę patenka privatūs verslininkai, kurie turi iš anksto užsakinėti prekes ar numatyti galimą paslaugų poreikį, kultūros darbuotojai, studentai ir moksleiviai. Pateikėjai savo planams užrašyti renkasi kelis pagrindinius būdus. Vienas jų – tradicinės darbo knygos, kurių galima įsigyti prekybos centruose, knygynuose ar kanceliarinių prekių parduotuvėse. Tokio tipo darbo knygas dažniausiai renkasi mokytojai, kultūros įstaigų darbuotojai – pateikėjai, kurių darbo specifiška kinta ir apima darbą su daugeliu žmonių. Įprastai šių pateikėjų užrašai yra minimalistiniai – juose rašoma mėlynu arba juodu tušinuku pasižymint svarbiausius darbus arba įžvalgas. Pavyzdžiui, mokykloje dirbančios 39 m. pateikėjos 2020 m. rugsėjo 14 d. darbų planas atrodo taip:

1. Ilgalaikiai planai (2, 4, 5, 8 kl.).
2. Individ. ilg. pl. (4 (1), 5 (1), 8(2) – parašyti programą.
3. Kalbų dienos: parašyti programą / scenarijų sudėliot + grafiką, informuoti kolegas. Pakalbinti Redą ar dalyvius.
4. Mokytojų dienos – A. S. kartu sutart, ką darom.
5. Pasidaryti vertinimų sistemas aiškias, planus, aplankalus.
6. Pasiruošt pamokoms!!!
7. Išsiųst pakvietimus gimtadieniui Gabio: Guostė, Gabrielė.

8. SUSIRAST BATUS!!! (baltai mėlynus)

9. Gabiui rūbus.

Pirmiausia reikia paminėti, kad rugsėjo 14 d. (pirmadienio) planai yra surašyti rugsėjo 11 d. (penktadienio) langelyje, tad matyti, kad moteris savo veiklas planuoja iš anksto. Įrašas atskleidžia, kad asmeniniai ir instituciniai darbo reikalai yra sujungti į vieną veiklų paletę. Be to, pateikėja planuoja ne tik savo, bet ir moksleivių bei savo sūnaus laiką. Šiame plane atsispindi, jog vienas svarbiausių moters darbo aspektų yra dienos veiklų planavimas. Daugelis dienos darbų orientuoti į tolimesnę ateitį, tačiau kita dalis darbų skirti tai konkrečiai dienai. Greičiausiai ši ypatybė susijusi su pateikėjos darbo specifiška, nes mokytoja dirbanti moteris nurodymus rengti mokymo ir kitus planus gauna iš mokyklos vadovybės. Tokiu būdu jos laikas tampa įformintas, sudėliotas iš viršaus, instituciškai priklausomas. Bet užrašytas savame darbų plane jis tampa ir asmeninis. Dienotvarkėje matyti keletas pasikartojančių žodžių sutrumpinimų, o kai kurios veiklos pažymėtos trimis šauktukais ir didžiosiomis raidėmis. Dėmesiui atkreipti ir dalyko svarbai pabrėžti skirti šauktukai greičiausiai nurodo, kad tokius darbus reikia atlikti kuo skubiau. Iš kitų pateikėjos užrašų matyti, kad darbo knyga jai tarnauja kaip įrankis prisiminti svarbias veiklas – pateikėjos užrašai lakoniški, dažnai turi tik jai vienai suprantamą kontekstą.

Kita vertus, žvelgiant į čia surašytus darbus, matyti, kad daugelis veiklų yra žinomos ir kartojasi kasmet. Būtent pateikėja žino, kad kiekvieną rugsėjį reikės sudarinėti mokymosi planus, kada vyks Mokytojų dienos šventė. Įprastai šių veiklų laikas nesikeičia, tačiau mokytoja vis tiek užsirašo, nes žinoti nepakan-ka. Tos veiklos, nors ir įprastos, yra kaskart naujos. Tokiu būdu nauji dalykai integruojami į kasdienybės laiko tvarką, o pats užsirašymas kuria dienotvarkės saugumą.

Jaunesnė amžiaus grupė (studentai, moksleiviai) savo užrašuose naudoja spalvotus žymeklius, kuriais paryškina svarbesnes veiklas arba suteikia daugiau dekoratyvumo užrašų knygelei. Pastebėta, kad tokiose knygelėse sugrįžtama prie užrašų – atlikti darbai pažymimi varnelėmis, pliusiukais, išbraukiami tušinuku arba spalvotais žymekliais. Užrašuose taip pat naudojami lipnūs lapeliai ir lipdukai. Ant lipnių lapelių dažniausiai užrašomi svarbesni dienos darbai, susiję su kitais žmonėmis, jų laiko organizavimu. Pavyzdžiui, 22 m. pateikėjos užrašų knygelėje viename iš tokių lapelių užrašyta: „Pietūs 13 d. 13.30 val. 15 žm. Ką valgys pasakysiu 11 h.“ Lipdukai taip pat klijuojami prie dienos darbų. Dažniausiai jų tikslas yra papuošti ir personalizuoti užrašų knygelę, tačiau kai kurie atlieka konkrečią funkciją. Pavyzdžiui, ant kai kurių atliktų darbų sąrašo užklijuojami lipdukai su užrašu „Done“, o lipdukai su užrašu „To do“ klijuojami virš tų darbų sąrašo. Vienos pateikėjos užrašuose nupiešta ir daug asociatyvių piešinukų – tai piešinukai, kurie tiesiogiai arba asociatyviai papildo užrašus. Pavyzdžiui, prie

priminimo apie sporto klubą yra nupieštas geltonos citrinos paveikslukas, reiškiantis „Lemon gym“ sporto klubą, o prie paminėjimo apie Alytaus miestą nupiešta širdelė reiškė tuo metu ten gyvenusį pateikėjos vaikina.

Dalis pateikėjų patys susikuria savo planuoklius. Dažniausiai šiam tikslui pasirenkama paprasta užrašų knygelė, įprastai kietais viršeliais. Tokie kalendoriai braižomi remiantis „Bullet journal“¹ metodu. Tokiuose planuokliuose pateikėjai taip pat mėgsta pasiryškinti svarbesnius darbus, klijuoti lipdukus. Dar vienas būdas planuoti dienotvarkes yra užsirašinėti veiklas mobiliųjų telefonų kalendoriuose. Įprastai tokiuose kalendoriuose žymimi priminimai apie susitikimus, artimųjų ar draugų gimtadienius, renginius. Taip pat užfiksuotas vienas atvejis, kai nuosavą verslą turinti moteris užrašus darė paprastame sąsiuvinyje. Šiame sąsiuvinyje žymimi prekių užsakymai ir jų kainos bei konkrečios prekių pristatymo datos. Tai specifiniai darbo užrašai, į kuriuos neįtraukiami namų, šeimos ir laisvalaikio planai.

Teko rasti ir tokį užrašų pavyzdį, kai planuojamas biudžetas – sužymimos tikslios vietos prekybos centrų, kuriuose buvo perkama, nurodoma apsipirkimo data bei tą dieną parduotuvėje išleista pinigų suma. Pavyzdžiui, pateikėja nurodo, kad birželio 9 d. prekybos centre „Lidl“ išleido 26 eurus ir 56 centus, birželio 12 d. prekybos tinkle „Maxima“ išleido 25 eurus ir 16 centų, o birželio 16 d. parduotuvėje išleido 4 eurus ir 91 centą. Šiame planuoklyje atskirai nurodytas ir maisto išlaidų planas, kuriame tiksliai nurodoma, kiek planuojama išleisti konkrečią savaitę, o vėliau nurodoma, kiek faktiškai išleista. Pavyzdžiui, pateikėja nurodė, kad per savaitę nuo birželio 12 d. iki birželio 19 d. planuoja išleisti 50 eurų, o išleido 51 eurą ir 72 centus. Taip pat ji buvo susiplanavusi mėnesiui numatomą išlaidų maistui sumą (180 eur), prie kurios vėliau pasižymėjo per visą mėnesį faktiškai išleistą sumą (176 eur). Šiame pavyzdyje rašymas ir užsirašymas yra būdas valdyti savo biudžetą – išlaidas ir pajamas. Visais atvejais planai ir užsirašomi priminimai yra būdas kontroliuoti ir suvaldyti savo kasdienybę. Tačiau rašoma ir užsirašoma ne tik dėl noro kontroliuoti, bet ir dėl to, kad kasdienybė nuolat išsiderina. Apie tai kalba Jovvainiuose gyvenanti 75 m. moteris:

Šiom dienom tai aš galiu išlaikyti galvoje, bet jau ateičiai tai truputį turiu pasirašyti. Pavyzdžiui, pas daktarę reikia katrą dieną, kada vaistų, nes turiu ligų nemažai, nes reikia eiti pastoviai išsirašyti vaistus, kada baigias. Tik va, į priekį taip ir susidėlioji ir susirašai, ką reikia, ką gali išlaikyti mintyse, tuo labiau, kad kartais kasdienybė kartais išderina. O jeigu išderina, tai tada labai sunku. Išsiderina ir pačios mintys išsiderina, ir susikaupimas, ir nu žodžiu jo... (moteris, 75 m., Jovvainiai).

¹ „Bullet Journal“ yra asmeninis laiko organizavimo metodas, kurį 2013 m. sukūrė dizaineris Ryderis Carrolas. Sistema padeda tvarkyti planavimą, priminimus, darbų sąrašus, minčių šturmą ir kitas organizacines užduotis viename bloknote.

Analizuojant užrašų pavyzdžius išryškėjo, kad pateikėjai dažniausiai planuoja su kitais žmonėmis ar institucijomis susijusius įvykius, nes „<...> kasdienės rutinos, kurioms priklauso beveik nekintančios sąveikos su kitais, suteikia mūsų gyvenimui struktūrą ir formą“ (Giddens 2005: 89). Netgi tokios asmeninės užduotys, kaip apsilankymas poliklinikoje, kirpykloje ar apsipirkimas, yra nukreiptos į kitus objektus ar subjektus. Nors planuojamos užduotys paprastai susijusios su asmeniniais poreikiais, dažniausiai jie derinami ar yra priderinti prie dienotvarkių tų įstaigų ar žmonių, kurie gali suteikti reikalingas paslaugas. Tokiu būdu ne tik institucinis laikas integruojamas, bet ir asmeninis laikas įforminamas ir institucionalizuojamas.

Išvados

Tyrimo metu išryškėjo individualus pateikėjų požiūris į kasdienybę ir laiko tvarkymą. Kasdienybė suvokiama ir aiškinama pagal savo asmenines patirtis ir supratimą. Tačiau bendraujant su pateikėjais išryškėjo, kad šie požiūriai yra gerokai platesni, nes žmogus gyvena tarp žmonių. Individualūs požiūriai bei planavimai susiję ir su instituciniu laiku. Laiko aspektu kasdienybė miesteliuose iš esmės nesiskiria, nes miesteliai yra gana panašūs jų vietos (geografijos) atžvilgiu. Kadangi abu miesteliai yra šalia pagrindinių kelių, kurie veda į netoliese esančius didesnius miestus, abiejų vietų gyventojai turi panašius pasirinkimus dėl darbo, mokymosi, laisvalaikio. Tad vieni gyvena sėsliau, kiti per dieną keliauja per skirtingas vietas. Vis dėlto tose kasdienybėse esama daug derinimo ir padaro miestelius panašius laiko atžvilgiu.

Pateikėjų kasdienybės laikas yra socialinis laikas. Pateikėjai nuolat derina savo laiką ir veiklas su kitais asmenimis. Individuali kasdienybė nėra asmeninė ar socialiai tuščia, ji pilna kitų žmonių, todėl laikai derinami. Laikas tvarkomas ir valdomas ne tik individualiame, bet ir grupiniame lygmenyje – su šeimos nariais, artimaisiais, draugais, bendradarbiais, įvairių įstaigų darbuotojais. Socialinio laiko pagrindu paremtas derinimas ir planavimas sukuria aišką, griežtą, sunkiai išjudinamą dienotvarkę.

Bendraujant su miestelių gyventojais paaiškėjo, kad jų dienotvarkė yra griežtai surešta, jie „neturi laiko“. Išryškėjo, kad būti užsiėmusiam yra esminis jų kasdienybės aspektas. Darbas yra pateikėjų kasdienybę organizuojantis veiksnys. Tačiau darbas nėra suprantamas kaip vien tik darbinė veikla. Tai veikla, kuri iš esmės skiriasi nuo nieko neveikimo. Pateikėjų kasdienybėje nėra laukimo, nėra skirstymo į tuščią ir užimtą laiką – visi laikai vienodai svarbūs. Pateikėjai neskiria laiko nuobodžiavimui, nieko neveikimui, svajojimui. Atsiradus tuščiam laikui stengiamasi tą laiką užpildyti naujomis veiklomis, padaryti jį „pilną“.

Miestelių gyventojai iš anksto planuoja veiklas. Jiems patinka aiški, suplanuota dienotvarkė ir saugus ritmas, todėl atsitiktinėms, nesuplanuotoms

veikloms jie neturi laiko. Dideli ir neplanuoti pokyčiai sugriauna jų kasdienybės saugų ritmą, todėl pateikėjai siekia kuo greičiau susikurti įprastinę kasdienybę užpildydami ją sau įprastomis veiklomis. Kita vertus, kai kurie pateikėjai sąmoningai siekia pajvairinti savo kasdienybės ritmą – jie susigalvoja naujų veiklų, papildančių įprastą kasdienybę. Taip atsiranda kasdienybės paradoksas, apimantis jos įkūnytą saugumą ir kintamumą.

Ernesta Dambrauskaitė baigia etnologijos krypties doktorantūros studijas Lietuvos istorijos institute Etnologijos ir antropologijos skyriuje. Ji tyrinėja kasdienybės antropologiją, miesto antropologiją ir šiuolaikinę gyvenseną. Svarbiausi jos paskelbti mokslo straipsniai: „Josvainių miestelio kasdienybės trajektorijos internetinėje periodikoje“, *Lituanistica* 2020 66 1(119) ir „Nematomas mobilumas ir įkasdienintos technologijos. Josvainių miestelio atvejis“, *Res Humanitariae* 2021 XXIX.

Adresas: Lietuvos istorijos institutas, Tilto g. 17, 01101 Vilnius

El. paštas: er.dambrauskaite@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6373-9633>

Literatūra

Atkinson, Rob. 2019. The Small Towns Conundrum: What do We Do about them? *Regional Statistics* 9(2): 1–17. https://www.researchgate.net/publication/333759036_The_Small_Towns_conundrum_What_do_we_do_about_them [žiūrėta 2023 04 27].

Bell, David; Jayne, Mark. 2009. Small Cities? Towards a Research Agenda, *International Journal of Urban and Regional Research* 33(3): 683–699.

Berger, Peter L., Luckmann, Thomas. 1999. *Socialinis tikrovės konstravimas: žinojimo sociologijos traktatas*. Vilnius: Pradai.

Butkevičius, Izidorius; Kulikauskienė, Vida; Miliuvienė, Marija; Vyšniauskaitė, Angelė. 1981. *Šiuolaikinis Suvalkijos kaimas: Lietuvos socialistinio kaimo kultūra ir buitįs*. Iš lietuvių kultūros istorijos 11. Vilnius: Mokslas.

Butkevičius, Izidorius; Kulikauskienė, Vida; Miliuvienė, Marija; Vyšniauskaitė, Angelė. 1985. *Šiuolaikinis Žemaitijos kaimas: Lietuvos socialistinio kaimo kultūra ir buitįs*. Iš lietuvių kultūros istorijos 13. Vilnius: Mokslas.

Čepaitienė, Auksuolė. 2006. Įvadas į kasdienybės studijas: kasdienybė kaip kultūrą tvarkanti erdvė, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 2005, 5(14): 11–26.

Dalsgaard, Steffen; Nielsen, Morten. 2013. Introduction: Time and the Field, *Social Analysis: The International Journal of Anthropology* 57(1): 1–19.

Dambrauskaitė, Ernesta. 2020. Josvainių miestelio kasdienybės trajektorijos internetinėje periodikoje, *Lituanistica* 66, 1(119): 46–58.

Dambrauskaitė, Ernesta. 2021. Nematomas mobilumas ir įkasdienintos technologijos. Josvainių miestelio atvejis, *Res Humanitariae* XXIX: 129–148.

D’Costa, Krystal. 2014. Fooling Ourselves: The Everyday Role of Ritual, *Scientific American*. Anthropology in Practice. [https://blogs.scientificamerican.com/anthropology-in-practice/fooling-ourselves-the-everyday-role-of-ritual/#\[žiūrėta 2022 04 14\]](https://blogs.scientificamerican.com/anthropology-in-practice/fooling-ourselves-the-everyday-role-of-ritual/#[žiūrėta 2022 04 14]).

De Certeau, Michel. 1984. *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.

Dreby, Joanna; Mose Brown, Tamara. 2013. Work and Home (Im)Balance: Finding Synergy through Ethnographic Fieldwork, T. Mose Brown, J. Dreby (eds). *Family and Work in Everyday Ethnography*: 3–16. Philadelphia: Temple University Press.

Ehn, Billy; Löfgren, Orvar. 2009. Routines – Made and Unmade, E. Shove et al. (eds). *Time, Consumption and Everyday Life Practice, Materiality and Culture*: 99–114. Oxford, New York: Berg.

Ehn, Billy; Löfgren, Orvar. 2010. *The Secret World of Doing Nothing*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.

Felski, Rita. 2000. *Doing Time: Feminist Theory and Postmodern Culture*: 77–98. New York, London: NYU Press.

Gell, Alfred. 2001. *The Anthropology of Time: Cultural Constructions of Temporal Maps and Images*. Oxford, Washington: Berg.

Giddens, Anthony. 2005. *Sociologija*. Kaunas: Poligrafija ir Informatika.

Goffman, Erving. 2000. *Savęs pateikimas kasdieniame gyvenime*. Vilnius: Vaga.

Highmore, Ben. 2002a. *Everyday Life and Cultural Theory: An Introduction*. London: Routledge.

Highmore, Ben. 2002b. Introduction: Questioning Everyday Life, B. Highmore (ed.). *The Everyday Life Reader*: 1–34. London: Routledge.

Highmore, Ben. 2010. *Ordinary Lives: Studies in the Everyday*. Abingdon: Routledge.

Horeczki, Réka; Egyed, Ildikó. 2021. Small Town Development in Peripheral Areas, *Deturope: The Central European Journal of Regional Development and Tourism* 13(2): 52–65. https://www.researchgate.net/publication/357687604_Small_town_development_in_peripheral_areas [žiūrėta 2023 04 27].

Klumbytė, Neringa; Šliavaitė, Kristina. 2017. Įvadas. Nekasdieniškios kasdienybės: visuomenė, istorija ir galia, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 17(26): 7–11.

Lefebvre, Henri. 2004. *Rhythmanalysis: Space, Time and Everyday Life*. New York, London: Continuum.

- Lefebvre, Henri. 2014. *Critique of Everyday Life*. London, New York: Verso.
- Merkienė, R[egina]. 1965. Grigiškių bandomojo popieriaus kombinato darbininkų buitinis ir kultūra (1. Kadru formavimasis, jų kilmė ir sudėtis), *Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai*. A serija 1(18): 135–156.
- Milerius, Nerijus. 2018. Kasdienybė kaip klasikinės filosofijos paraštinis fenomenas, *Problemos* 94: 9–21.
- Milius, Vacys. 2006. Kasdienybės darbų pasiskirstymas Lietuvos kaime XIX a. antroje pusėje–XX a. pirmojoje pusėje, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 2005, 5(14): 27–34.
- Mitchell, Barbara A.; Lovegreen, Loren D. 2009. The Empty Nest Syndrome in Midlife Families: A Multimethod Exploration of Parental Gender Differences and Cultural Dynamics, *Journal of Family Issues* 30(12): 1651–1670.
- Savoniakaitė, Vida. 2006. Bendruomenės vykdomas teisingumas šiuolaikiniėje ekonomikoje, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 2005, 5(14): 53–64.
- Shove, Elizabeth. 2009. Everyday Practice and the Production and Consumption of Time, E. Shove et al. (eds). *Time, Consumption and Everyday Life Practice, Materiality and Culture*: 17–33. Oxford, New York: Berg.
- Šaknys, Žilvytis. 2006. „Kitoks“ laikas lietuvių jaunimo gyvenimo ritme, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 2005, 5(14): 35–52.
- Vyšniauskaitė, A[ngelė] (red.). 1964. *Lietuvių etnografijos bruožai*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Wuthnow, Robert. 2013. *Small-town America: Finding Community, Shaping the Future*. Princeton, Oxford: Princeton University Press.

‘An Uneventful Day’: Everyday Time Planning in a Medium-Sized Lithuanian Town

Ernesta Dambrauskaitė

Summary

Everyday life is very significant in social research – scientists try to document the everyday activities of people in various cultural contexts. They apply a special ethnographic approach to regular activities that are considered matter-of-course for the people participating in those activities. As they go about their day and perform various activities, people pay attention to time as it becomes

one of the factors organising our daily lives. Time functions as a way of helping plan certain activities, work and places, and to coordinate them with others.

The goal of this article is to examine the daily time planning and management practices of people living in towns, their experience and habits, and related aspects. The article analyses the data of the field survey conducted in the towns of Josvainiai and Ramygala from January 2020 to October 2020.

In order to get to know the everyday life of a specific place, regular visits were made to the towns of Josvainiai and Ramygala, with periods of staying there. Excursions to Josvainiai took place in January and August, 2020, and to Ramygala in July and October. Later excursions supplemented the experience gained from these field surveys. During these excursions, the researcher conducted observations, participatory observations, semi-structured interviews and informal conversations with the townspeople. During the research period, 23 respondents were surveyed, aged between 18 and 70. Usually, during such encounters respondents dedicated from one to four hours of their time. Unplanned and informal conversations would be significantly shorter – up to 15 minutes. In order to supplement the data during the research, respondents were also asked about their daily routine planning and notes that helped them structure their day and time. Most of the respondents did not have this habit of taking notes, however during the research 37 different examples of notes and routines were nonetheless collected from nine respondents.

The research revealed individual respondents' attitudes towards everyday life and time management. Everyday life is understood and explained according to one's personal experience and understanding. However, when interacting with the respondents, it became evident that these attitudes are much broader than one would expect, because humans live among humans, after all. Individual attitudes and planning are also related to institutional time. In terms of time, everyday life in the analysed towns was basically the same as these towns are rather similar in terms of their space (geography). As both towns are located near main roads that lead to nearby larger cities, the residents of both locations have similar choices for where to go to work, to learn, or for their leisure time. Thus, some have a more sedentary lifestyle, while others spend the day travelling to and from different places. Nevertheless, there is a lot of coordination involved in these kinds of everyday life, making the towns similar in terms of time planning.

The everyday time described by respondents is social time. They constantly coordinate their time and activities with other people. Individual everyday life is not personal or socially void, it is filled with other people, therefore time must be coordinated. Time is planned and managed not just at the individual but at the group level as well – with family members, relatives, friends, co-workers and

staff from various institutions. Coordination and planning based on social time creates a clear, solid routine that is difficult to shift.

When interacting with the residents of these towns, it became evident that their routines are solidly structured, they 'don't have time'. Being busy was a fundamental aspect of their everyday lives. Work was the factor organising the respondents' everyday life. However, work was not understood just as paid employment activities. It is an activity that is fundamentally different to not doing anything. The everyday life of these respondents did not have periods of waiting, there was no division into empty and busy time – all types of time were equally important. The respondents did not allocate time to being bored, not doing anything or daydreaming. If some empty time did pop up, they would try to fill that time with new activities, to make it 'full'.

The residents of these towns planned their activities in advance. They prefer a clear, planned routine and a safe rhythm to their day, so they did not have time for any random, unplanned activities. Major and unplanned changes would destroy the safe rhythm of their everyday lives, thus the respondents sought to establish a regular everyday life for themselves as soon as possible, filling it with activities they were used to. On the other hand, some respondents consciously sought to vary their everyday life rhythm – they would come up with new activities that enhanced their regular everyday lives. This gives rise to the paradox of the everyday, which encompasses the security and changeability it embodies.